SUN'IY INTELLEKTNING TA'LIMDAGI O'RNI

Abdupattoyev Jamoliddin Zokirjon o'g'li
Andijon davlat chet tillari instituti
Xorijiy filologiya va turizm fakulteti
FTO' – Ingliz tili yo'nalishi talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24241137

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni, imkoniyatlari va xavf-xatarlari yoritilgan. Shuningdek, sun'iy intellektning o'quv jarayonini individuallashtirish, o'qituvchi faoliyatini yengillashtirish, chet tillarini o'rgatish samaradorligini oshirishdagi ahamiyati hamda uni qo'llashda yuzaga keladigan akademik halollik va ma'lumotlar xavfsizligi masalalari tahlil qilingan.
Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ta'lim, raqamli texnologiyalar, individual o'qitish, chet tillarini o'rgatish, akademik halollik, o'qituvchi, talaba.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматриваются роль, возможности и риски технологий искусственного интеллекта в современной системе образования. Также анализируются значение искусственного интеллекта в индивидуализации учебного процесса, облегчении работы преподавателя и повышении эффективности обучения иностранным языкам, а также вопросы академической честности и безопасности данных при его использовании.
Ключевые слова: искусственный интеллект, образование, цифровые технологии, индивидуальное обучение, обучение иностранным языкам, академическая честность, преподаватель, студент.

ABSTRACT: This article examines the role, opportunities, and risks of artificial intelligence technologies in the modern education system. It also analyzes the significance of artificial intelligence in personalizing the learning process, reducing teachers' workload, and improving the effectiveness of foreign language teaching, as well as the issues of academic integrity and data security that arise when using it.
Keywords: artificial intelligence, education, digital technologies, personalized learning, foreign language teaching, academic integrity, teacher, student.

KIRISH

XXI asrda fan va texnikaning jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalarini, jumladan, ta'lim tizimini ham tubdan o'zgartirmoqda. Bugungi kunda sun'iy intellekt (SI) tibbiyot, iqtisodiyot, transport va madaniyat kabi sohalar qatorida ta'limda ham keng qo'llanila boshlandi. Sun'iy intellekt deganda odatda inson aqliy faoliyatiga xos bo'lgan vazifalarni, ya'ni ma'lumotni tahlil qilish, o'rganish, qaror qabul qilish va matn yaratish kabi amallarni bajara oladigan kompyuter tizimlari tushuniladi.

O'zbekistonda ham bu yo'nalishga alohida e'tibor qaratilmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi hamda sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishga oid me'yoriy hujjatlar ta'lim muassasalarida zamonaviy raqamli yechimlardan foydalanish uchun huquqiy asos yaratdi. Shu bilan birga, sun'iy intellektning ta'limga kirib kelishi nafaqat yangi imkoniyatlar, balki o'qituvchi va talaba oldida yangi mas'uliyatlarni ham yuzaga keltirmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi sun'iy intellektning ta'limdagi o'rnini, uning afzalliklari va muammolarini aniqlash hamda uni samarali va mas'uliyat bilan qo'llash yo'llarini ko'rsatib berishdan iborat.

ASOSIY QISM

1. Sun’iy intellekt tushunchasi va uning ta’limga kirib kelishi

Sun’iy intellekt g‘oyasi XX asrning o‘rtalarida paydo bo‘lgan bo‘lsa-da, uning ta’limda real qo‘llanilishi so‘nggi o‘n yillikda, ayniqsa, katta til modellari va suhbatdosh chatbotlar rivojlanishi bilan keskin kengaydi. Dastlab sun’iy intellekt asosan test natijalarini avtomatik tekshirish va oddiy o‘quv dasturlarida ishlatilgan bo‘lsa, bugungi kunda u matn yaratish, tarjima qilish, savollarga javob berish, o‘quv materiallarini moslashtirish va talabaning bilim darajasini tahlil qilish kabi murakkab vazifalarni bajara olmoqda.

Ta’limda sun’iy intellekt asosan uch yo‘nalishda qo‘llaniladi: talabaga mo‘ljallangan vositalar (shaxsiy repetitor, tarjimon, yozuv yordamchisi), o‘qituvchiga mo‘ljallangan vositalar (dars rejasi, topshiriq va test tayyorlash, baholash) hamda ta’limni boshqarishga mo‘ljallangan tizimlar (o‘zlashtirish va davomatni tahlil qilish).

2. Ta’lim jarayonini individuallashtirishda sun’iy intellektning imkoniyatlari

An’anaviy sinfda o‘qituvchi bir vaqtning o‘zida o‘nlab talabalar bilan ishlaydi va har bir talabaning o‘zlashtirish tezligi, qiziqishi hamda ehtiyojini to‘liq hisobga olishi qiyin. Sun’iy intellekt tizimlari esa talabaning javoblarini tahlil qilib, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi hamda unga mos topshiriqlarni tavsiya etadi. Natijada har bir talaba o‘z sur’atida, o‘ziga qulay usulda o‘rganish imkoniga ega bo‘ladi.

Bundan tashqari, sun’iy intellekt kechayu kunduz mavjud bo‘lgan yordamchi sifatida talabaga dars vaqtidan tashqarida ham savollariga javob olish, murakkab mavzuni qayta tushunish va o‘z xatolarini darhol ko‘rish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, masofaviy va mustaqil ta’limda muhim ahamiyatga ega.

3. Chet tillarini o‘qitishda sun’iy intellektning o‘rni

Chet tillarini, xususan, ingliz tilini o‘rganishda sun’iy intellekt alohida samara beradi. Suhbatdosh dasturlar talabaga istalgan vaqtda so‘zlashuv mashqlari o‘tkazish, talaffuzni tuzatish, grammatik xatolarni tushuntirish va yozma ishlarga fikr bildirish imkonini beradi. Til o‘rganuvchi ko‘pincha xato qilishdan xijolat tortadi; sun’iy intellekt bilan muloqotda esa bu psixologik to‘siq sezilarli darajada kamayadi.

Shuningdek, tarjima dasturlari, lug‘atlar va matn tahlil vositalari talabaga autentik matnlar bilan ishlashni osonlashtiradi. Biroq til o‘rganishda tayyor tarjimaga haddan tashqari tayanish talabaning o‘z fikrini mustaqil ifodalash ko‘nikmasini susaytirishi mumkin. Shu sababli sun’iy intellektdan o‘rgatuvchi yordamchi sifatida foydalanish, uni talaba o‘rnidan ishlovchi vosita darajasiga tushirmaslik lozim.

4. O‘qituvchi faoliyatida sun’iy intellektdan foydalanish

Sun’iy intellekt o‘qituvchini almashtirmaydi, balki uning ish yukini yengillashtiradi. Dars rejalari, test savollari, mashq va o‘quv materiallarini tayyorlash, yozma ishlarni dastlabki tekshirish kabi takroriy vazifalarni sun’iy intellekt tez bajarishi mumkin. Bu o‘qituvchiga vaqtini ijodiy, tarbiyaviy va shaxsiy muloqotga yo‘naltirilgan faoliyatga sarflash imkonini beradi.

Shu bilan birga, sun’iy intellekt yaratgan har qanday material o‘qituvchi tomonidan tanqidiy ko‘rib chiqilishi, aniqlik va mosligi tekshirilishi kerak. Chunki bunday tizimlar ba’zan noto‘g‘ri yoki asossiz ma’lumot berishi mumkin. O‘qituvchining kasbiy mahorati, insoniy iliqligi va ma’naviy tarbiyasi hech qanday dasturga o‘rin bo‘sha olmaydi.

5. Sun’iy intellektni qo‘llashdagi muammolar va xavf-xatarlar

Sun’iy intellektning ta’limdagi afzalliklari bilan birga, bir qator jiddiy muammolar ham mavjud. Ular quyidagilardan iborat:

- akademik halollikning buzilishi: talabalarning tayyor matnlarni o‘zlashtirib, o‘z ishi sifatida topshirishi;
- tanqidiy fikrlash va mustaqil izlanish ko‘nikmalarining susayishi;
- sun’iy intellekt tomonidan berilgan noto‘g‘ri yoki uydirma ma’lumotlar;
- shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi va maxfiyligi muammolari;

● raqamli tengsizlik: texnologiya va internetga bir xil darajada kirish imkoniyatining yo‘qligi;

● milliy tillardagi, jumladan, o‘zbek tilidagi sifatli ma’lumot va resurslarning yetishmasligi.

Bu muammolarni hal etish uchun ta’lim muassasalarida sun’iy intellektdan foydalanish qoidalarini aniq belgilash, talabalar va o‘qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish zarur.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

Sun’iy intellektning ta’limdagi o‘rnini o‘rganish natijasida uning samaradorligi bir necha muhim omillarga bog‘liqligi aniqlandi.

Birinchidan, sun’iy intellekt ta’lim jarayonini individuallashtirish, o‘quv materiallarini talabaning darajasiga moslashtirish va fidbekni tezlashtirish orqali o‘zlashtirish sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, chet tillarini o‘qitishda sun’iy intellekt amaliy mashq, talaffuz va yozuv ustida ishlash uchun keng imkoniyat yaratadi, biroq u o‘qituvchi nazorati va mustaqil ishlash bilan uyg‘unlikda qo‘llanilgandagina samarali bo‘ladi.

Uchinchidan, sun’iy intellekt o‘qituvchining takroriy ishlarini kamaytirib, uni ijodiy va tarbiyaviy faoliyatga yo‘naltiradi, ammo o‘qituvchi vazifasini to‘liq bajara olmaydi.

To‘rtinchidan, sun’iy intellektdan nazoratsiz va tanqidsiz foydalanish akademik halollik, mustaqil fikrlash va ma’lumot xavfsizligi bilan bog‘liq xavflarni keltirib chiqaradi.

Demak, sun’iy intellekt ta’limda raqib emas, balki yordamchi vosita sifatida qaralishi, uni joriy etishda esa davlat, ta’lim muassasalari, o‘qituvchilar va talabalarning hamkorligi talab etiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt zamonaviy ta’limni rivojlantirishning muhim omillaridan biriga aylanmoqda. U o‘quv jarayonini individuallashtirish, chet tillarini o‘rganishni qulaylashtirish va o‘qituvchi faoliyatini yengillashtirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, sun’iy intellektdan foydalanishda akademik halollikka rioya qilish, olingan ma’lumotlarni tanqidiy tekshirish va shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligini ta’minlash zarur. Ta’lim muassasalarida sun’iy intellektdan foydalanish bo‘yicha aniq qoidalar ishlab chiqilishi, o‘qituvchi va talabalarning raqamli savodxonligi muntazam oshirilishi lozim.

Eng muhimi, texnologiya inson o‘rnini egallamasligi, balki insonning bilim, tafakkur va ijodiy qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qilishi kerak. Shu bois sun’iy intellektni ta’limga oqilona va mas’uliyat bilan joriy etish bugungi kun talabi, shu bilan birga kelajak avlod oldidagi muhim vazifadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.
2. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. – Hoboken: Pearson, 2021.
3. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
4. UNESCO. AI and Education: Guidance for Policy-makers. – Paris: UNESCO, 2021.